

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-57>

УДК 336.1:341.31 (045)

УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ MANAGEMENT OF PUBLIC FINANCES DURING THE WAR

Прутська Олена Олексіївна

доктор економічних наук, професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6273-3330>

Мартінова Лілія Борисівна

доктор економічних наук, професор,
Вінницький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0429-2173>

Prutska Olena, Martynova Liliya

Vinnitsia Institute of Trade and Economics
State University of Trade and Economics

Стаття присвячена актуальним питанням управління публічними фінансами в умовах воєнного часу. Акцентовано, що в цих умовах управління публічними фінансами кардинально відрізняється від звичних у мирний час процедур і вимагає відповідних змін нормативно-правової бази. Проаналізовано та систематизовано фактори впливу на стан державних фінансів України, серед яких непередбачуваність виконання дохідної частини бюджету, зростання витрат на оборону, нарощування дефіциту бюджету, посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування. Проаналізовано джерела фінансування державного бюджету України за період з 24 лютого 2022 року та розмір допомоги, наданої Україні міжнародними партнерами від початку війни. На основі світового досвіду врегулювання боргових криз для країн, що стали жертвами збройної агресії, запропоновано наполягати на частковому списанні зовнішньої заборгованості. Окреслено основні напрями удосконалення бюджетної політики уряду під час війни.

Ключові слова: публічні фінанси, воєнний стан, державний бюджет, державний борг, військові облігації, міжнародна допомога.

The article is devoted to topical issues of public finance management in wartime conditions. It is emphasized that under these conditions, the management of public finances is radically different from the usual procedures in peacetime and requires corresponding changes in the regulatory and legal framework. The changes in the legal framework of the wartime period in the territory of Ukraine in the direction of effective response to changes in the distribution and redistribution of public finances are presented. It was revealed that as a result of military operations and implemented measures, tax revenues decreased, and the main sources of state budget financing became military bonds, loans from international financial organizations, as well as bilateral loans and grants. Factors influencing the state of Ukraine's state finances were analyzed and systematized, including the unpredictability of the implementation of the revenue part of the budget, the increase in defense costs, the increase in the budget deficit, and increased dependence on external sources of financing. Sources of financing of the state budget of Ukraine for the period from February 24, 2022 and the amount of aid provided to Ukraine by international partners since the beginning of the war were analyzed. It is well-founded that the unprecedented nature of the destruction caused to our country and the drop in GDP gives reason to insist on writing off most of Ukraine's debt to international organizations, including the IMF and the World Bank. It was emphasized that an important source of replenishment of funds for the reconstruction of Ukraine should be the funds of the aggressor country, which are still frozen, and the international community is working on a legal mechanism for their involvement in the reconstruction process. After the end of the war and the beginning of the gradual restoration of the economy, financial capacity and tax potential of communities, economic growth, full payment of taxes, achievement of a budget surplus, privatization of state assets will become of primary importance. The main areas of improvement of the budget policy of the government during the war are outlined.

Keywords: public finances, martial law, state budget, state debt, war bonds, international aid.

Постановка проблеми. Соціально-економічний розвиток держави, рівень добробуту населення, темпи реформування та модернізації економіки залежать від ефективності управління публічними фінансами, головними ланками яких є державний та місцеві бюджети. Наявність достатніх бюджетних коштів є першоджерелом розвитку й удосконалення соціально-економічного життя. В умовах повномасштабної військової агресії росії проти України суттєво скоротилися можливості збирати надходження до бюджетів, а видатки почали стрімко зростати. Це призвело до значних дисбалансів публічних фінансів й викликало зростання дефіциту державного бюджету, покривати який доводиться сьогодні переважно із зовнішніх джерел. Загострення проблеми накопичення державного боргу, пошук шляхів зменшення боргового навантаження на державний бюджет України робить означену проблему надзвичайно актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема удосконалення управління публічними фінансами перебувала у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних економістів. Значний внесок у розвиток теорії управління публічними фінансами зробили М. Гончаренко [6], І. Чугунов [1], Т. Куценко [10], Г. Кучер [9], О. Молдован [12], В. Маргасова, І. Ружицький, Н. Т. Каленко, Т. Шестаковська, О. Михайловська [11], В. Опарін [14], М. Швайко [19] та інші. Вони досліджували шляхи та визначали напрями підвищення ефективності управління публічними фінансами в умовах мирного розвитку економіки. Втім за умов воєнного стану суттєво змінюється як цілі, так і процедури, нормативно-правова база функціонування публічних фінансів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Публікації останніх двох років, зокрема праці І. Чугунова та ін. [2], К. Бліщук [4], О. Нестор [13] висвітлюють окремі аспекти функціонування публічних фінансів під час війни, але затягування воєнного стану вже майже протягом двох років, загострення проблем наповнення бюджету, зростання зовнішньої заборгованості, потреба подальшого все зростаючого фінансування воєнних витрат, перспективи повоєнного відновлення економіки, яке обов'язково настане, потребують подальшого дослідження проблеми управління публічними фінансами в екстремальних умовах воєнного часу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є узагальнення осо-

бливостей управління публічними фінансами у воєнний період та обґрунтування напрямів полегшення боргового навантаження на державний бюджет України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Воєнний стан диктує особливі умови управління публічними фінансами. Якщо в мирний час зміна сум видатків і доходів бюджетів вимагала внесення змін до відповідних нормативних актів, що займало багато часу, іноді місяців, то під час війни потрібні швидкі рішення. У воєнний час Бюджетний кодекс надає уряду право розпоряджатися коштами на власний розсуд, виходячи з пріоритетності державних потреб. Саме на забезпечення такого підходу були орієнтовані: Постанова кабінету міністрів «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану» від 11.03.2022 № 252 [7], зміни до Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану від 09.04.2022 № 420 [8]. Слід зазначити, що в умовах війни проблематичним стало наповнення бюджетів, як місцевих, так і загальнодержавних. Втрата територій, згортання бізнесів, фізичне знищення й руйнування підприємств зробили неможливим виконання дохідних частин бюджетів. Так, у 2021 р. рівень виконання планових показників за доходами становив 106,5%, а вже у січні-березні 2022 р. план видатків державного бюджету було виконано лише на 67,8% через недовиконання дохідної частини і перенаправлення фінансування на воєнні потреби.

Для підтримки фізичних і юридичних осіб під час війни були прийняті податкові зміни, спрямовані на зменшення податкового тиску, спрощення податкових правил [5]. В результаті запроваджених заходів скоротилися податкові надходження, а основними джерелами фінансування державного бюджету стали військові облігації, кредити від Міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти.

Протягом березня-грудня 2022 року із зовнішніх джерел було залучено 562,9 млрд. грн. або 46,4%, що стало основним джерелом фінансування державного бюджету у 2022 році (табл. 1).

Зовнішнє фінансування надається нашими партнерами на винятково вигідних умовах з терміном погашення до 35 років, пільговими періодами на погашення тіла кредиту до 10 років та під низькі процентні ставки. Але не зважаючи на пільгові умови кредиту-

Таблиця 1

**Джерела фінансування державного бюджету України
за період з 24 лютого по 30 грудня 2022 року**

Джерело фінансування	Обсяг фінансування,		Частка у загальному обсязі, %
	млн. дол. США	млн. грн.	
НБУ	12477	400000	24,3
США	11980	408860	23,4
Європейський Союз	7961	280806	15,5
ОВДП (вкл. військові облігації)	7692	250771	15,0
МВФ	2693	88181	5,3
Канада	1889	60603	3,7
Німеччина	1584	47855	3,1
Світовий банк	1385	44486	2,7
Великобританія	1040	34067	2,1
Європейський інвестиційний банк	720	21062	1,4
Інші	1794	59324	3,5
Усього	51264	1694988	100

Джерело: складено і розраховано за даними [15]

вання, його результатом є посилення боргової залежності держави. До початку російської агресії проти України проблема державної заборгованості не мала критичного характеру й рівень державного боргу залишався контрольованим. Станом на 2021р. відносний рівень державної заборгованості України скоротився до 48,9% від ВВП. Втім вже наступного 2022 р. цей показник сягнув 78,4%, а на кінець поточного 2023 р., за оцінками МВФ, може перевищити 100% ВВП. Така перспектива означає збільшення боргового навантаження на бюджет, загострення проблеми пікових виплат в умовах затягування бойових дій, яке стає все більш очевидним.

Тенденцію підтверджують дані щодо нарощування обсягів державної заборгованості за 7 місяців 2023 р. (див. рис. 1).

Протягом серпня 2023 року сума державного та гарантованого державою боргу України збільшилась у гривневому еквіваленті на 36,96 млрд грн. та у доларовому еквіваленті державний та гарантований державою борг збільшився на 1,01 млрд дол. США. Станом на 31 серпня 2023 року державний та гарантований державою борг України становив 4 897,56 млрд грн або 133,93 млрд дол. США, в тому числі: державний та гарантований державою зовнішній борг – 3 353,48 млрд грн (68,47% від загальної суми державного та гарантованого

державою боргу) або 91,70 млрд дол. США; державний та гарантований державою внутрішній борг – 1 544,08 млрд грн (31,53%) або 42,22 млрд дол. США [15].

В серпні 2023 року Мінфін провів 15 аукціонів з розміщення ОВДП, залучивши 27,25 млрд гривень на фінансування державного бюджету. Рівень рефінансування ринкових облігацій внутрішньої державної позики станом на 31.08.2023 склав 133% при цьому рівень рефінансування ОВДП, номінованих у гривні – 148%, а в доларах США – 106%, в євро – 114% [15].

Збільшення суми державного боргу в серпні відбувалося в основному за рахунок того, що до держбюджету надійшов сьомий транш у розмірі 1,5 млрд євро в рамках масштабної програми макрофінансової допомоги ЄС (МФД). В розрізі кредиторів України лівову частку державного та гарантованого боргу становлять позики, одержані від міжнародних фінансових організацій (МФО) та урядів іноземних держав (45,23%), далі йдуть запозичення на внутрішньому ринку через продаж державних цінних паперів (30,21%), заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку (18,1%) та інші кредитори (6,46%) [15]

Дані таблиці 2 дають можливість оцінити масштаби ролі міжнародних партнерів України у фінансуванні загального фонду держав-

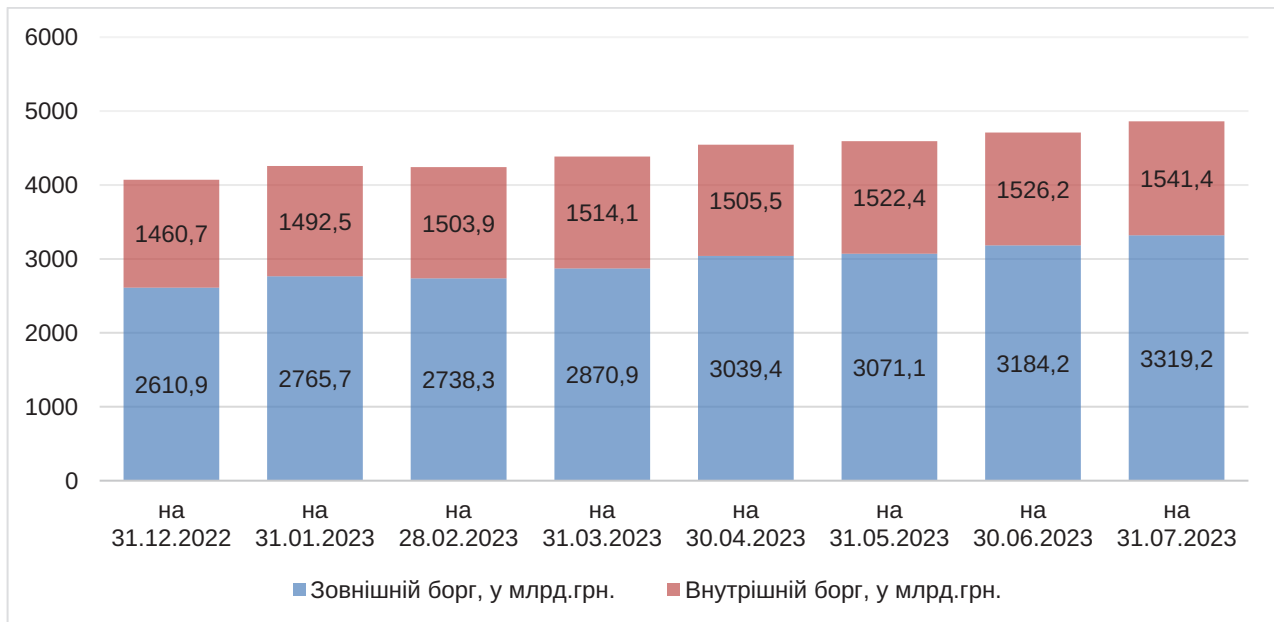

Рис. 1. Нарощування державних боргів України протягом 2023 р.

Джерело: складено за даними [15]

ного бюджету України і порівняти їхні обсяги у 2022 і 2023 роках. Як бачимо, протягом приблизно однакового часу (по 10 місяців 2022 і 2023 років) фінансування загального фонду державного бюджету України від міжнародних партнерів зросло з 31,1 млрд. дол. США до 33,7 млрд. дол. США. Головними донорами України залишаються США, ЄС, МВФ, Світовий банк. Вагомий внесок роблять такі країни як Канада, Японія, Велика Британія, Німеччина та інші.

Україна досягнула домовленостей з міжнародними партнерами щодо покриття дефіциту бюджету у 2023 році. Після перегляду державного бюджету плановий дефіцит в 2023 році складе близько 42 млрд. дол. США. Уряд України вже узгодив з нашими міжнародними партнерами, що покриття цього дефіциту відбудеться за допомогою грантів та кредитів від Європейського Союзу, США, МВФ, урядів Канади та Японії [17].

В цих умовах гостро постає питання зменшення боргового навантаження на бюджет. Автори аналітичного звіту «Управління державним боргом України під час війни і післявоєнний період» [16] в якості факторів зниження боргового навантаження розглядають залучення міжнародної допомоги у вигляді грантів і дешевих та довгих кредитів; політику «фінансових репресій», коли ставки за боргами нижчі за інфляцію, економічне зростання; первинний профіцит бюджету; реструктуризацію боргу; а також приватиза-

цію державних активів і репарації з боку країни агресора. Зрозуміло, що такі інструменти як економічне зростання, досягнення профіциту бюджету, приватизація державних активів можуть набути актуальності лише після закінчення війни й початку повномасштабного відновлення економіки.

Світовий досвід врегулювання боргових криз свідчить, що Україна, як країна, що постраждала від збройної агресії, повинна наполягати на реструктуризації зовнішнього боргу на умовах списання, як це відбувалося по відношенню до інших країн, залучених до збройних конфліктів, зокрема Афганістану, Іраку, Єгипту та ін. Безпрецедентний характер завданих нашій країні руйнувань і падіння ВВП дає підстави наполягати на списанні більшої частини заборгованості України перед міжнародними організаціями, включно з МВФ і Світовим банком.

Важливим джерелом поповнення фондів для відбудови України повинні стати кошти країни-агресора, які поки що є замороженими, а світовою спільнотою відпрацьовується правовий механізм їхнього залучення до процесів відбудови. Заслуговує на увагу пропозиція розробки Плану Маршалла для України, який свого часу передбачав фінансування відбудови економік країн Західної Європи на 90% на основі грантів і лише 10% на основі кредитних коштів [13].

Особливості воєнного часу вимагають внесення змін до бюджетної політики уряду

Таблиця 2

Фінансування загального фонду державного бюджету України від міжнародних партнерів з 24 лютого 2022 року (станом на 20.10.2023), млн. дол. США

Міжнародні партнери	2022 рік	2023 рік (станом на 20 жовтня)
США	11980	10900
Європейський Союз	7961	14656
МВФ	2693	3592
Канада	1889	1757
Японія	581	1496
Світовий банк	1385	579
Велика Британія	1040	599
Німеччина	1584	52
Європейський інвестиційний банк	720	-
Франція	437	-
Італія	330	-
Нідерланди	318	-
Іспанія	-	96
Інші	177	72
Всього	31095	33799

Джерело: складено за даними [15]

взагалі. За допомогою змін у фінансуванні бюджетних програм Мінфін ініціює системні реформи у цілому ряді галузей, наприклад, освіта та наука, охорона здоров'я та соціальна сфера. При розробці проекту держбюджету на 2024 рік Мінфін керувався наступними принципами (таблиця 3).

Отже, реалістичність і прозорість бюджетної політики, чітке визначення пріоритетів,

перехід до середньострокового публічного планування бюджету з прогнозом на поступове зростання і відновлення економіки дозволять покращити управління публічними фінансами у воєнний час і в період повоєнного відновлення економіки.

Висновки. Проведене дослідження показало, що управління публічними фінансами під час війни вимагає швидкої реакції на зміни

Таблиця 3

Принципи бюджетної політики України у воєнний час

Принципи бюджетної політики уряду у воєнний час			
Реалістичний	Прозорий	3 чітко визначеними пріоритетами	Розрахований на майбутнє зростання
Уряд не надуває і не приховує доходи. Всі видатки мають бути підтверджені доходами. Це запорука збалансованості бюджету. Бюджетні доходи відображають те, які надходження реально зможе забезпечити наступного року економіка без тотального підвищення податків	Прогноз доходів бюджету має бути перевірений та підтверджений незалежними експертами та представниками громадянського суспільства. Це робить процес бюджетування справді прозорим	Уряд відмовився від хибної практики розпорошування бюджетних коштів на сотні програм, коли жодна не отримувала належного фінансування. Визначено конкретні сфери пріоритетної уваги та фінансування – обороноздатність, соціальні стандарти, освіта, охорона здоров'я, дипломатія, АПК, Дорожній фонд, енергоефективність	Уряд перейшов на середньострокове публічне планування бюджету. Основні бюджетні параметри розраховані на найближчі три роки з прогнозом на поступове зростання і відновлення економіки

Джерело: складено за даними [15]

зовнішнього середовища, що реалізується через миттєві зміни нормативно-правового регулювання. Прийняття змін до чинного законодавства на початку війни дозволило знизити борговий тягар для населення і суб'єктів господарювання на фоні стрімкого збільшення військових витрат. Фінансування все зростаючого дефіциту бюджету відбувалося переважно за рахунок зовнішніх джерел, що спричинило стрімке зростання зовнішнього державного боргу. Поступове зменшення боргового навантаження на бюджет України

можливий за умови списання частини боргів перед міжнародними фінансовими організаціями, залучення міжнародної допомоги у вигляді грантів і дешевих та довгих кредитів, реалізації Плану Маршалла для України. Після закінчення війни й початку поступового відновлення економіки, фінансової спроможності та податкового потенціалу громад, першочергового значення набудатимуть економічне зростання, повнота сплати податків, досягнення профіциту бюджету, приватизація державних активів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Chugunov I., Makohon V., Markuts Y. Features of EU and Ukraine debt policy. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. 16 (4), pp. 254–261.
2. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023. № 12(1), pp. 1–11.
3. Бліщук К. М., Козак І. І. Ефективність управління публічними фінансами в нових економічних умовах. *Ефективність державного управління*. 2020. Вип. 2. С. 201–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2020_2_16 (дата звернення: 20.10.2023).
4. Бліщук К. М. Особливості управління публічними фінансами у воєнний період. *Ефективність державного управління*. 2023. № (70/71). С. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.36930/507008> (дата звернення: 23.10.2023).
5. Верховна Рада України. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022р. № 2118-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222118?an=1> (дата звернення: 23.10.2023).
6. Гончаренко М. В. Європейські стандарти антикризового управління публічними фінансами. *Актуальні проблеми державного управління*. 2016. № 2. С. 16.
7. Кабінет міністрів України. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану. Постанова від 11.03.2022. № 252 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.10.2023).
8. Кабінет міністрів України. Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Постанова від 09.04.2022. № 420 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2022-%D0%BF#Text>
9. Кучер Г. В. Бюджетний дефіцит в системі фінансово-кредитного розвитку економіки. *Бізнес Інформ*. 2017. № 11. С. 335–340.
10. Куценко Т. Ф. Публічні фінанси в Україні: зміст та структура з урахуванням сучасних тенденцій розвитку. *Економіка та держава*. 2016. № 6. С.62–66.
11. Маргасова В., Ружицький І., Ткаленко Н., Шестаковська Т., Михайловська О. Актуальні питання управління публічними фінансами в Україні. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. № 5(40), С. 135–144. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v5i40.244915> (дата звернення: 22.10.2023).
12. Молдован О. О. Модернізація системи публічних фінансів та запровадження нової моделі управління. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 2. С. 35–42.
13. Нестор О. Ю. Особливості Плану Маршалла в контексті його економічного аспекту і переваг та недоліків реалізації. *Фінанси України*. 2022. № 9. С. 79–97
14. Опарін В. М. Домінанти теорії публічних фінансів у науковій школі КНЕУ. *Ринок цінних паперів України*. 2016. № 5–6. С.3–12
15. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/budget-policy> (дата звернення: 23.10.2023).
16. Репко М., Самойлюк М., Томіліна М. Управління державним боргом України під час війни і післявоєнний період. Аналітичний звіт. 2023 URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/upravlinnya-derzhavnim-borgom-ukra%D1%97ni-pid-chas-vijni-ta-pislyavo%D1%94nnij-period.pdf> (дата звернення: 23.10.2023).
17. Україна домовилась про покриття дефіциту бюджету на 2023 рік. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/235783.html (дата звернення: 22.10.2023).

18. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (дата звернення: 23.10.2023).

19. Швайко М. Л. Розвиток публічних фінансів України у сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7441> (дата звернення: 13.09.2023)

REFERENCES:

1. Chugunov, I., Makohon V., & Markuts, Y. (2019) Features of EU and Ukraine debt policy. *Investment Management and Financial Innovations*, 16 (4), 254–261. [in English].

2. Chugunov, I., Makohon, V., Titarchuk, M., & Krykun T. (2023) The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*, 12(1), 1–11. [in English].

3. Blishchuk K. M., & Kazak I. I. (2020) Effektivnost' upravleniya obshchestvennymi den'gami v noveyshikh ekonomicheskikh usloviyakh [Effectiveness of public finance management in new economic conditions]. *Effektivnost' gosudarstvennogo upravleniya*, vol. 2, pp. 201–214. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efdu_2020_2_16 (accessed October 23, 2023) [in Ukrainian]

4. Blishchuk K. M. (2023) Osoblyvosti upravlinnya publichnymy finansamy u voyennyi period. Efektyvnist' derzhavnoho upravlinnya. [Peculiarities of managing public finances during the war period]. *Effektivnost' gosudarstvennogo upravleniya*, no. 70/71, pp. 62–67. DOI: <https://doi.org/10.36930/507008> (accessed October 20, 2023). [in Ukrainian]

5. Verkhovna Rada Ukrayiny. Pro vnesennya zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrayiny ta inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrayiny shchodo osoblyvostey opodatkuvannya ta podannya zvitnosti u period diyi voyennoho stanu: Zakon Ukrayiny vid 03.03.2022 r. № 2118-IX [Verkhovna Rada of Ukraine. On amendments to the Tax Code of Ukraine and other legislative acts of Ukraine regarding the peculiarities of taxation and reporting during the period of martial law: Law of Ukraine]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t222118?an=1> (accessed October 23, 2023) [in Ukrainian]

6. Honcharenko M. V. (2016) Yevropeys'ki standarty antykrizovoho upravlinnya publichnymy finansamy [European standards of anti-crisis management of public finances]. *Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya*, no. 2, pp. 16. [in Ukrainian]

7. Kabinet ministriv Ukrayiny. Deyaki pytannya formuvannya ta vykonannya mistsevykh byudzhetyv u period voyennoho stanu [Some issues of formation and execution of local budgets during martial law]. Postanova vid 11.03.2022. № 252 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (accessed October 23, 2023) [in Ukrainian]

8. Kabinet ministriv Ukrayiny. Pro zatverdzhennya Poryadku vykonannya povnovazhen' Derzhavnoyu kaznachey's'koyu sluzhboyu v osoblyvomu rezhymi v umovakh voyennoho stanu [On the approval of the Procedure for the exercise of powers by the State Treasury Service in a special regime under martial law]. Postanova vid 09.04.2022. № 420. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/420-2022-%D0%BF#Text> (accessed October 23, 2023) [in Ukrainian]

9. Kucher H. V. (2017) Byudzhetniy defitsyt v systemi finansovo-kredytnoho rozvytku ekonomiky. [Budget deficit in the system of financial and credit development of the economy] *Biznes Inform*, no. 11, pp. 335–340. [in Ukrainian]

10. Kutsenko T. F. (2016) Publichni finansy v Ukrayini v Ukrayini: zmist ta struktura z urakhuvannyam suchasnykh tendentsiy rozvytku [Public finances in Ukraine: content and structure taking into account modern development trends]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 6, pp. 62–66. [in Ukrainian]

11. Marhasova V., Ruzhyts'kyy I., Tkalenko N., Shestakovs'ka T., & Mykhaylovs'ka O. (2021) Aktual'ni pytannya upravlinnya publichnymy finansamy v Ukrayini [Actual issues of public finance management in Ukraine]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, no. 5(40), pp. 135–144. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptr.v5i40.244915> (accessed October 22, 2023) [in English].

12. Moldovan O. O. (2014) Modernizatsiya systemy publichnykh finansiv ta zaprovadzhennya novoyi modeli upravlinnya [Modernization of the public finance system and introduction of a new management model]. *Stratehichni priorytety*, no. 2, pp. 35–42. [in Ukrainian]

13. Nestor O. YU. (2022) Osoblyvosti Planu Marshalla v konteksti yoho ekonomichnoho aspektu i perevah ta nedolikhiv realizatsiyi [Peculiarities of the Marshall Plan in the context of its economic aspect and advantages and disadvantages of implementation]. *Finansy Ukrayiny*, no. 9, pp. 79–97. [in Ukrainian]

14. Oparin V. M. (2016) Dominanty teoriiy publichnykh finansiv u naukoviy shkoli KNEU [Dominants of the theory of public finance in the scientific school of KNEU. Securities market of Ukraine]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrayiny*, no. 56, pp. 3–12. [in Ukrainian]

15. Ofitsiynyy sayt Ministerstva finansiv Ukrayiny. Official website of the Ministry of Finance of Ukraine. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/budget-policy> (accessed October 23, 2023) [in Ukrainian]
16. Repko M., Samoilyuk M., & Tomilina M. (2023) Upravlinnya derzhavnym borhom Ukrayiny pid chas viyny i pislyavoyenny period [Management of the public debt of Ukraine during the war and the post-war period]. Analitychnyy zvit. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/05/upravlinnya-derzhavnim-borhom-ukra%D1%97ni-pid-chas-vijni-ta-pislyavo%D1%94nnij-period.pdf> (accessed October 23, 2023) [in Ukrainian]
17. Ukrayina domovylas' pro pokryttya defitsytu byudzhetu na 2023 rik [Ukraine agreed to cover the budget deficit for 2023]. Ofitsiynyy vebportal parlamentu Ukrayiny. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/235783.html (accessed October 22, 2023) [in Ukrainian]
18. Finansuvannya derzhavnoho byudzhetu Ukrayiny z pochatku povnomasshtabnoyi viyny [Financing of the state budget of Ukraine since the beginning of the full-scale war]. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (accessed October 23, 2023) [in Ukrainian]
19. Shvayko M. L. (2019) Rozvytok publichnykh finansiv Ukrayiny u suchasnykh umovakh [Development of public finances of Ukraine in modern conditions]. *Efektivna ekonomika*, no. 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7441> (accessed September 13, 2023) [in Ukrainian]